

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Тимошенко Юлія Олександрівна

кандидат економічних наук,
директор департаменту реклами,
директор академії інновацій та бізнесу
Європейський університет

Сучасні трансформаційні процеси у світовій економіці, пов'язані з глобалізацією фінансових потоків, цифровізацією економічних відносин та зростанням інституційної взаємозалежності держав, актуалізують необхідність формування ефективних систем економічної безпеки. Як зазначає А. Тимошенко, структурні зрушення у світовій економіці супроводжуються зміною механізмів функціонування економічних систем, що потребує переосмислення підходів до забезпечення економічної стійкості та адаптації інституційних механізмів економічної політики до нових умов глобального розвитку [1]. У цьому контексті економічна безпека розглядається як комплексна категорія, що відображає здатність економічної системи підтримувати стабільність функціонування, забезпечувати захист національних економічних інтересів та створювати передумови для сталого соціально-економічного розвитку.

Так, у сучасній економічній літературі сформовано низку наукових підходів до дослідження економічної безпеки, серед яких основними є:

- системний підхід;
- інституційно-рівневий підхід;
- організаційно-типологічний підхід;
- просторово-орієнтований підхід;
- функціонально-управлінський підхід;
- моніторинговий підхід;
- комплексний підхід [2; 3; 4].

Одним із базових підходів до дослідження економічної безпеки є системний підхід, відповідно до якого економічна безпека розглядається як цілісна багаторівнева система взаємопов'язаних елементів [2, с. 545]. Система економічної безпеки охоплює сукупність суб'єктів, об'єктів, інституційних механізмів, ресурсів та інструментів управління, які забезпечують стабільність економічного розвитку та здатність економічної системи протидіяти загрозам. У межах системного підходу економічна безпека характеризується взаємодією структурних елементів, наявністю внутрішніх і зовнішніх зв'язків, а також здатністю системи адаптуватися до змін економічного середовища. Такий підхід дозволяє аналізувати економічну безпеку в динаміці, фіксуючи зміни стану системи під впливом економічних, технологічних та інституційних факторів.

Значну методологічну роль у дослідженні економічної безпеки відіграє інституційно-рівневий підхід, що передбачає аналіз економічної безпеки з урахуванням функціонування інституційного середовища на різних рівнях управління. Інститути визначають правила та обмеження економічної діяльності, регулюють взаємодію між суб'єктами господарювання та формують стимули їх економічної поведінки [3; 5]. У межах цього підходу економічна безпека розглядається як результат взаємодії інституційних механізмів і господарської діяльності на макро-, мезо- та мікрорівнях. Інституційна система економіки включає законодавчу базу, органи державного управління, фінансові інститути та механізми контролю, які забезпечують стабільність економічного розвитку та запобігають виникненню економічних загроз.

Не менш важливим є організаційно-типологічний підхід, який передбачає класифікацію систем економічної безпеки за різними типологічними ознаками. У науковій літературі виокремлюють такі типи економічної безпеки:

- основні типологічні види: фінансова, бюджетно-податкова, валютна, банківсько-кредитна, інвестиційна;
- структурні типи: безпека галузей економіки, підприємств, секторів малого і середнього бізнесу;
- системно-орієнтовані типи, що відображають взаємодію різних сегментів фінансової та економічної системи [6; 7].

Застосування типологічного аналізу дає змогу чіткіше визначити структуру системи економічної безпеки, ідентифікувати ключові джерела ризиків та сформувати відповідні механізми їх нейтралізації.

У контексті регіонального розвитку та просторової диференціації економічних процесів, особливого значення набуває просторово-орієнтований підхід, який передбачає дослідження економічної безпеки з урахуванням територіальних особливостей розвитку економіки. Нерівномірність соціально-економічного розвитку регіонів, відмінності у ресурсному потенціалі та інфраструктурному забезпеченні формують специфічні умови виникнення економічних ризиків [8, с. 65]. У зв'язку з цим формування систем економічної безпеки повинно враховувати територіальні фактори, включаючи розвиток кластерних утворень, спеціальних економічних зон, інноваційних центрів та інших інституційних форм просторової організації економіки.

Практичну реалізацію механізмів забезпечення економічної безпеки визначає функціонально-управлінський підхід, відповідно до якого система економічної безпеки інтегрується у загальну систему управління економічними процесами [3; 4]. У межах цього підходу реалізуються класичні управлінські функції: планування, аналіз, контроль, регулювання та прогнозування, а також спеціалізовані функції управління ризиками, моніторингу економічних показників і моделювання можливих сценаріїв розвитку. Ефективність такого управління значною мірою залежить від рівня професійної підготовки фахівців, які здійснюють управління процесами забезпечення економічної безпеки.

Ефективне забезпечення економічної безпеки неможливе без формування розвиненої інформаційно-аналітичної бази, що реалізується через

моніторинговий підхід. Його зміст полягає у безперервному спостереженні за станом економічної системи, аналізі індикаторів безпеки та оцінці тенденцій розвитку економічних процесів [1; 8]. Такий підхід дозволяє не лише фіксувати поточні зміни економічного середовища, але й прогнозувати можливі загрози та визначати напрями управлінського реагування. У цифровій економіці моніторингові системи трансформуються у комплексні інформаційно-аналітичні платформи, що поєднують інструменти збору даних, аналітики та автоматизованого прийняття рішень.

Проте з огляду на складність та поліструктурний характер сучасних економічних процесів, найбільш методологічно обґрунтованим є застосування комплексного підходу до дослідження економічної безпеки. Такий підхід передбачає інтеграцію системного, інституційного, функціонального та просторового аналізу, що дає змогу розглядати економічну безпеку як багаторівневу систему взаємодії економічних, інституційних, технологічних і соціальних чинників. На нашу думку, комплексне поєднання зазначених підходів створює необхідне теоретико-методологічне підґрунтя для більш повного розкриття сутності економічної безпеки та формування ефективних механізмів її забезпечення в умовах глобальних економічних трансформацій.

References

1. Тимошенко А. О. Структурні зрушення та механізми трансформації світової економіки. Актуальні питання економічних наук. 2026. № 20. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18927838>
2. Тимошенко Ю. Фінансова стабільність як ключова категорія економічної науки. Бізнес-навігатор. 2025. № 6(83). С. 544–549. DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.83-88>
3. Підгаєць С. Макроекономічний аналіз впливу інфляції на економічне зростання. Економіка та суспільство. 2025. № 80. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-80-13>
4. Bobro N., Vasylieva N., Suvorova S., Golovina O., Hulinchuk R. Effectiveness of digital integration in the economy and society amid ongoing economic transformation. International Journal of Organizational Leadership. 2025. Vol. 14. First Special Issue. P. 145–158. DOI: <https://doi.org/10.33844/ijol.2025.60469>
5. Тимошенко Ю. О. Концептуальні підходи до дослідження грошово-кредитної політики у сучасній економіці. Здобутки економіки: перспективи та інновації. 2025. № 23. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17557469>
6. Idowu A., Chowdhury M. A., Nijhum H. R., Eniola B. M. Exploring the dynamics of economic instability: An analysis of the interplay between consumer spending, consumer confidence, and macroeconomic factors. International Journal of Empirical Economics. 2024. Vol. 3. No. 1. Article 2450003. DOI: <https://doi.org/10.1142/S2810943024500033>
7. Dinu N.-R., Titei A., Munteanu I., Dobre I.-C., Jeflea F.-V. A short review on inflation and its impact on economic growth and some corresponding macroeconomic

parameters. Transformations in Business and Economics. 2024. Vol. 23. No. 3. P. 403–420.

8. Bobro N. Digital technologies in the context of economic systems development. International Journal of Economics and Business Administration. 2024. Vol. XII. No. 2. P. 64–70. DOI: <https://doi.org/10.35808/ijeaba/842>

DOI 10.70286/ISU-18.03.2026.012

МІСТА БЕЗ ВИКИДІВ: ЯК НАПРЯМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Петровська Оксана

к. п. н., доцент

Кіріка Анна

здобувачка

Спеціальність 051 «Економіка»

Кафедра управління персоналом і економіки праці
Одеський національний економічний університет, Україна

У другій половині ХХ - на початку ХХІ століття людство зіткнулося з масштабними екологічними викликами, що стали наслідком інтенсивного економічного розвитку та швидкої урбанізації. Зростання міських агломерацій, розширення промислового виробництва, активне використання викопних енергоресурсів і збільшення транспортного навантаження призвели до суттєвого підвищення концентрації парникових газів у атмосфері. За оцінками європейських досліджень, міста споживають понад 65 % світової енергії та формують понад 70 % глобальних викидів CO₂, що робить урбанізовані території ключовим об'єктом кліматичної політики та екологічної трансформації економіки [1].

У відповідь на ці виклики в європейській практиці активно розвивається концепція міст без викидів (zero-emission cities), що передбачає комплексну модернізацію міської інфраструктури, транспортних систем, енергетики та житлового сектору. У межах ініціативи Європейського Союзу Climate-Neutral and Smart Cities Mission визначено мету досягнення кліматичної нейтральності щонайменше у 100 містах до 2030 року, що має сприяти зниженню викидів, підвищенню енергоефективності та розвитку інноваційної «зеленої» економіки.

Практичні результати реалізації цієї концепції можна простежити на прикладі низки європейських міст. Так, столиця Данії - Копенгаген - реалізує масштабну кліматичну програму, у межах якої викиди CO₂ у місті вже скоротилися більш ніж на 72 % порівняно з 2005 роком, що стало результатом розвитку велосипедної інфраструктури, переходу на відновлювані джерела енергії та модернізації системи теплопостачання.